

Цьось А. В.,
доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор,
ректор Волинського національного університету імені Лесі Українки,
м. Луцьк

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ОРГАНІВ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ – ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ

На початку 90-х років минулого століття, з моменту створення незалежної України, групою вітчизняних науковців із галузі психології та психофізіології (Андросюк В., Барко В., Казміренко В., Казміренко Л., Максименко С., Северов О., Синьов В., Шаповалов О., Юхновець Г., Яковенко С. та інші) було вперше порушено питання про необхідність запровадження в органах внутрішніх справ України чіткої системи вивчення персоналу з метою професійного психологічного добору працівників і подальшого системного психологічного забезпечення службової діяльності.

Вченими було показано, що працівники органів внутрішніх справ є особливою професійною категорією, до складу якої можуть входити лише особи з відповідними фізичними, психофізіологічними і особистісними якостями. При цьому специфіка міліцейської діяльності, в основі якої лежить система відносин типу «людина-людина», висуває підвищені вимоги насамперед до психологічної сфери особистості.

Починаючи з 1992 року в Науково-дослідному центрі КВШ МВС України був створений відділ розробки методики професійного відбору особового складу та його психологічних взаємовідносин з населенням. З 1996 року на базі відділу створена лабораторія кадрових і психологічних проблем діяльності ОВС.

У 1994 році процедуру професійного психофізіологічного добору кандидатів на службу було нормативно закріплено в складі військово-лікарської комісії. Наказом МВС України від 07.04.1994 року №177 створено Центри психіатричної допомоги та професійного психофізіологічного відбору відділів та служб охорони здоров'я ГУМВС, УМВС. Поряд з цим, наказом МВС України від 10 червня 1994 року №303 «Про вдосконалення психіатричної допомоги та медичного психофізіологічного відбору» з метою виключення випадків прийняття на службу в органи та підрозділи внутрішніх справ осіб з психічними розладами запроваджено обов'язкове психодіагностичне (психофізіологічне) обстеження з висновком про стан психічного здоров'я та придатність до служби осіб, які приймаються на службу та навчання.

У подальшому наказом МВС України від 06.02.2002 року №85 «Про затвердження Положення про діяльність військово-лікарської комісії та Порядку проведення військово-лікарської експертизи і медичного огляду військовослужбовців та осіб рядового та начальницького складу в системі МВС», були затверджені критерії придатності кандидатів на службу до виконання вказаних вище видів діяльності.

Таким чином, на початку 1994 року в системі МВС України відокремились два самостійні напрями професійного відбору кандидатів на службу: професійний

психофізіологічний – виявлення психічних вад і відсів за медичними критеріями (у складі ВЛК) і професійно-психологічний – соціально-психологічне вивчення особистісних якостей працівників.

Розгортання системи психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України розпочалось рядом нормативних актів, які визначали організаційно-штатну структуру окремих посад психологів. Так, наказами МВС України №148/1993р., №621/1993р., №015/1994р., №714/1994р., №441/1996р., №487/1997р. та рядом інших вводились окремі посади психологів у міськрайліноорганах та підрозділах внутрішніх справ.

Рішенням колегії МВС України від 03.02.97 №2КМ/2 була затверджена Концепція психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ України, якою передбачалося створити систему сукупної узгодженої діяльності спеціальних підрозділів психологічного забезпечення, науково-дослідних установ, навчальних закладів, практичних органів та внутрішніх військ МВС України, спрямовану на підвищення ефективності їх оперативно-службової діяльності з метою практичного здійснення цієї роботи на місцях наказом МВС України від 28.06.97 №423 було затверджене Положення про службу психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ України, яке уперше визначило основні напрямки

Враховуючи накопичений позитивний досвід вітчизняних і зарубіжних психологічних служб, у травні 2002 року були створені Центри практичної психології при ГУМВС, УМВС та групи практичної психології при УМВСТ. Наказом МВС України від 05.04.2002 №336 «Про заходи щодо реорганізації служби психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ України» було затверджено нову організаційну структуру служби психологічного забезпечення – центри практичної психології.

Рішенням колегії Міністерства від 29.11.2003 №8КМ/1 «Про результати роботи та подальший розвиток служби психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ України» були схвалені перспективні напрямки структурної реорганізації служби.

Наказом МВС України від 28.07.2004 №842 «Про подальший розвиток служби психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України» був прийнятий оновлений збірник нормативно-правових актів служби, якій відповідав вимогам часу. Зокрема, ним затверджено: Примірну структуру Центру практичної психології при ГУМВС, УМВС; Положення про службу психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України; Положення про Центр практичної психології при головних управліннях МВС України в Автономній Республіці Крим, місті Києві та Київській області, управліннях МВС України в областях, місті Севастополі та на транспорті; Положення про психолого-педагогічне супроводження навчально-виховного процесу у навчальних закладах МВС України; Положення про групу посиленої психологічної уваги в органах внутрішніх справ України та навчальних закладах МВС України; Положення про психотренінговий комплекс в органах внутрішніх справ України та ін.

Управління і координацію діяльності служби психологічного забезпечення здійснював Центр практичної психології МВС України, який у 2004 році набув статусу самостійного управління у складі Міністерства. Цього року, також, групи практичної психології при УМВСТ перетворено на центри практичної психології на правах відділень, а всі центри практичної психології при ГУМВС, УМВС набули статус відділів.

Таким чином, 2004 рік можна назвати завершальним етапом становлення служби психологічного забезпечення, як окремої галузі оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України. Сталося повне становлення служби як за якісним складом її фахівців, так і за її організаційно-штатною побудовою.

Після створення у липні 2015 року нового правоохоронного органу – Національної поліції України – значним кроком на шляху вдосконалення психологічного вивчення персоналу став наказ МВС України № 88 від 06 лютого 2019 року «Про затвердження Порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських». В наказі були визначені принципи, функції та напрями психологічного забезпечення, завдання психологічного вивчення працівників поліції, форми організації роботи з особами груп психологічної підтримки та допомоги тощо.

Науковці системи МВС приділяли увагу питанням вивчення персоналу. Так, В. Барко і О. Шаповалов розробили перші методики вивчення інтелектуально-мотиваційної готовності абітурієнтів до навчання в ЗВО МВС. У монографіях В. Барка зроблено спроби узагальнити вітчизняний і зарубіжний досвід у напрямі психологічного забезпечення системи ОВС України. Також В. Барко вперше запропонував теоретико-прикладні засади проактивного управління в органах і підрозділах ОВС, розробив систему психологічної роботи з персоналом, яка включає в себе професійний психологічний добір, мотивацію і стимулювання роботи, навчання і післядипломну освіту, психологічний моніторинг.

О. Кудерміна присвятила дослідження питанням інтегративного вивчення психології суб'єкта правоохоронної діяльності в акмеологічному вимірі. В її роботах висвітлено теоретико-методологічні аспекти аналізу категорії «суб'єкт правоохоронної діяльності», розкрито соціально-психологічну сутність правоохоронної діяльності в сучасних умовах, показано акмеологію професіогенезу правоохоронця.

В. Остапович приділив увагу проблематиці вивчення індивідуально-психологічних особливостей поліцейських менеджерів. Ним отримано важливі результати теоретико-експериментального дослідження правових та психологічних основ менеджменту персоналу Національної поліції України.

Д. Швець дослідив правові та психологічні аспекти проблематики формування особистості поліцейського в умовах фахової підготовки та професійної діяльності. Автором систематизовано психологічні чинники формування особистості поліцейського у професійній діяльності, досліджено професійну ідентичність, прогностичну компетентність, готовність до інноваційної діяльності, копінг-стратегії, соціальний інтелект та надійність у поліцейських.

І. Клименко здійснив теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми – формування концептуальних засад психологічного забезпечення професійної підготовки працівників поліції. Ним запропоновано продуктивний концептуальний підхід до розгляду системи психологічного забезпечення професійної підготовки поліцейських у контексті теорії цілеспрямованих систем.

Ю. Бойко-Бузиль глибоко дослідила проблематику професійного та особистісного становлення керівників поліції. Нею представлено досліджуваний феномен через призму категорій «особистість» та «діяльність», розкрито особливості особистості та виокремлено специфіку професійної управлінської діяльності керівної ланки МВС України.

Науковці Державного науково-дослідного інституту за останні п'ять років провели низку ґрунтовних досліджень, присвячених вдосконаленню організаційно-правових і психологічних засад вивчення персоналу правоохоронних органів. Можна, в першу чергу, відмітити розроблені ними науково-практичні посібники «Професіограми за основними видами поліцейської діяльності (слідчого, оперуповноваженого карного розшуку, дільничного офіцера поліції)», виданий у 2019 році і відмічений авторським свідоцтвом, «Професійно-психологічна готовність поліцейського до службової діяльності» (2017 рік) і «Забезпечення психологічного здоров'я працівників Національної поліції України» (2017 рік) підготовлені авторськими колективами за участю В. Остаповича, Л. Кириєнко, І. Пампури, В. Барко, В. Барко за редакцією професора В. Криволапчука.

Таким чином, за останні роки українські науковці зробили серйозні кроки в напрямі покращання психологічного забезпечення діяльності працівників органів системи МВС України, у першу чергу – Національної поліції, а також психологічного вивчення поліцейських, як важливої складової психологічного забезпечення. Ця робота наразі продовжується в напрямі розробки нового психодіагностичного інструментарію вивчення особистості працівників системи МВС.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Поточна редакція від 30.09.2016. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30 (від 23.07.1996). Ст. 141. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41 (від 09.10.2015). Ст. 379. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
3. Про затвердження Положення про діяльність медичної (військово-лікарської) комісії МВС : наказ МВС України від 03.04.2017 № 285. *Офіційний вісник України*. 2017. № 41 (від 26.05.2017). С. 49. Ст. 1296. Код акту 85993/2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0559-17>
4. Про затвердження Порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських : наказ МВС України від 06.02.2019 №88. Київ: 2019. 84 с.
5. Про затвердження Порядку психофізіологічного обстеження кандидатів на службу в поліції та Порядку обстеження на предмет виявлення алкогольної, наркотичної та токсичної залежності кандидатів на службу в поліції : наказ МВС

України від 17.12.2015 № 1583. *Офіційний вісник України*. 2016. № 9 (від 09.02.2016).
С. 94. Ст. 425. Код акту 80581/2016. URL:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0037-16>

6. Про організацію добору (конкурсу) та просування по службі поліцейських :
наказ МВС України від 25.12.2015 № 1631. *Офіційний вісник України*. 2016. № 6
(від 29.01.2016). С. 156. Ст. 320. Код акту 80463/2016. URL:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0049-16>

7. Професіограми за основними видами поліцейської діяльності (слідчого,
оперуповноваженого карного розшуку (кримінальної поліції), дільничного офіцера
поліції): науково-методичний посібник / Остапович В. П. та ін.; за ред. д-ра юрид.
наук, проф. В. О. Криволапчука. Київ : ДНДІ МВС України. 2018. 162 с.